

Karolina Kaczmarek
Aleksandra Matulewska
Poznań

WYKŁADNIA NORMY PRAWNEJ A METODOLOGIA PRZEKŁADU

Zarys treści: W artykule autorki omawiają, w jaki sposób niektóre z metod tłumaczeniowych mogą znaleźć zastosowanie w tłumaczeniu tekstów prawnych, biorąc pod uwagę metody przeprowadzania wykładni (interpretacji) tekstów prawnych stosowane przez prawników. Wykazane zostaną podobieństwa pomiędzy wykładnią normy prawnej a metodami interpretacji tekstów przez tłumacza oraz podane zostaną propozycje odnajdywania ekwiwalentów, zarówno z punktu widzenia tłumacza, jak i prawnika.

Niniejszy artykuł poświęcony jest problemom związanym z metodologią tłumaczenia tekstów prawnych w aspekcie polsko-angielskim i polsko-węgierskim. Powszechnie przyjmuje się, iż tłumaczenie tekstów specjalistycznych ma charakter interdyscyplinarny. Joseph (1995: 14) zauważa, że „the translation of legal texts of any sort, from statute laws to contracts to courtroom testimony, is a practice which stands at the crossroads of three areas of theoretical inquiry: legal theory, language theory (broadly defined, to include the interests not only of linguists but of rhetorical and textual theory as well), and translation theory”. Dlatego też wiedza tłumacza języka specjalistycznego powinna dotyczyć kilku dziedzin. W pierwszym rzędzie tłumacz powinien posiadać ogólną kompetencję językową, wiedzę na temat technik tłumaczeniowych oraz różnych sposobów zapewniania ekwiwalentów. Dalej – powinien mieć kompetencję językową z zakresu wybranej specjalizacji, to znaczy znać terminologię z dziedziny, którą tłumaczy, strukturę tekstów, rozpoznawać właściwy rejestr, struktury językowe charakterystyczne dla pewnych rodzajów tekstów itd. A ostatni, równie ważny warunek, to wiedza z zakresu

dziedziny, którą się tłumaczy; w przypadku tłumaczeń prawnych będzie to więc wiedza z zakresu prawa.

Norma prawna określa zdarzenie prawne, które w chwili zajścia w rzeczywistości pociąga za sobą konkretne konsekwencje prawne. Normy prawne są podstawą do ustalania treści prawa podmiotowego. Norma prawna jest terminem, który często jest mylony z przepisem prawnym. Przepis prawny jest jednostką redakcyjną aktu normatywnego (np. artykuł, paragraf), natomiast jedna norma prawna może być zawarta w więcej niż jednym przepisie. Dzieje się tak dlatego, że za normę uznaje się taki fragment aktu normatywnego, który określa, kto i co ma czynić w jakiej sytuacji lub kto czego ma nie czynić w jakichś okolicznościach (Radwański 2005). Przykładowa norma prawna będzie miała następującą postać: „Podmiotowi A nakazuje się C, jeśli podmiot P dokona konwencjonalnej czynności K” (Zieliński 2002: 28).

Oprócz norm zawartych w aktach normatywnych dane społeczeństwa obowiązują normy moralne, obyczajowe (np. zasady współżycia społecznego lub zwyczaj lokalny), statutowe i zwyczajowe organizacji niepaństwowych (Stawecki, Winczorek 2002: 28). Norma prawna będąca społeczną normą postępowania zazwyczaj żąda określonego zachowania bądź też do czegoś upoważnia.

Norma prawna jest w różny sposób postrzegana w zależności od rzeczywistości prawnej obowiązującej na danym terytorium. „Norma prawna (*legal rule*) w Anglii ma inny sens niż na kontynencie. W systemie angielskiego prawa precedensowego norma prawna nie ma bowiem charakteru normy ogólnej, lecz ma charakter praktyczny i dotyczy jednej tylko rozpatrywanej sprawy, jednego bezpośredniego rozstrzygnięcia. Natomiast norma prawna na kontynencie ma charakter ogólnej reguły postępowania, opartej na jakichś generalnych założeniach doktrynalnych. W oczach prawnika kontynentalnego *legal rule* jest nie normą prawną, lecz zwykłym rozstrzygnięciem jednej konkretnej sprawy, prostym zastosowaniem obowiązującej normy prawnej. Stąd cały system norm *common law* skłonny jest on oceniać jako kazuistykę. Natomiast dla Anglika norma prawna w sensie kontynentalnym nie przedstawia się jako *legal rule*, lecz jako zasada prawna mająca raczej charakter przepisu moralnego niż normy – *legal rule*. Dlatego też prawnikowi angielskiemu sformułowania ustawowe norm ogólnych nie wydają się dostatecznie konkretne” (Szczeniecki 1985: 523).

W Polsce wykształciły się dwie koncepcje budowy normy prawnej. Zgodnie z koncepcją o dwuczłonowej budowie każda norma prawna składa się z hipotezy i dyspozycji. Koncepcja normy trójczłonowej zakłada występowanie następujących elementów: hipotezy, dyspozycji i sankcji.

Hipoteza jest elementem normy określającym jej adresata, a także okoliczności (warunki), przy zaistnieniu których jest on zobowiązany do wyrażonego w niej zachowania. Natomiast dyspozycja jest członem, który wymienia obowiązki i prawa (treść normy). Sankcja będąca spornym elementem normy prawnej przedstawia konsekwencje postępowania niezgodnego z treścią normy. Według koncepcji normy dwuczłonowej sankcja jest jedynie konsekwencją prawną naruszenia normy (zob. Stawecki, Winczorek 2002: 64).

Do najważniejszych norm prawnych należą normy „(i) imperatywne (in. bezwzględnie wiążące, kategoryczne, bezwzględnie stosowalne, typu *ius cogens*), wyrażające nakaz lub zakaz, (ii) dyspozytywne (in. względnie wiążące, względnie stosowalne, uzupełniające, *ius dispositivum*, *ius suppletivum*), czyli takie, które dopuszczają zachowanie adresata odmienne niż wyrażone w akcie normatywnym, oraz (iii) semiimperatywne (in. semidyspozytywne), czyli jednostronnie wiążące – dopuszczające zwiększenie uprawnień, ale nie ich ograniczenie (zawierają m.in. wyrażenia: *nie mniej niż*, *nie krócej niż*) (Stawecki, Winczorek 2002; Radwański 2005)” (za: Kaczmarek, Matulewska, Wiątrowski 2007).

Ponieważ w prawie polskim norma prawna, w przeciwieństwie do normy angielskiej, ma charakter ogólny i określa tylko pewien schemat zachowania, a nie konkretną sytuację, do jakiej ma ona zastosowanie, polscy prawnicy muszą dokonać jej interpretacji, czyli wykładni. Najprościej mówiąc, wykładnia jest rodzajem analizy tekstu, mającej na celu odkodowanie znaczenia zawartego w normie prawnej, czyli ustalenia tego, kto w jakich okolicznościach, w jaki sposób powinien się zachowywać. Inaczej mówiąc, prawnicy, dokonując wykładni, określają, jakie zachowania są akceptowalne, a jakie nieakceptowalne, zgodnie z normami zawartymi w przepisach prawnych. Ponadto stwierdzają oni w drodze wykładni, w jakich okolicznościach dane postępowanie jest akceptowalne. Każdy prawnik, dokonując wykładni normy prawnej, podejmuje subiektywne decyzje podyktowane potrzebą. Dlatego też nie należy do rzadkości powoływanie się przez prawników angielskich na precedensy (czyli wyroki wydane w analogicznych sprawach) nawet z XVII w. Angielski prawnik szuka zachowania podobnego do tego, z jakim ma do czynienia w danym momencie, pracując nad konkretną sprawą. Dostosowuje on więc zachowanie w taki sposób, by znaleźć analogiczną sprawę, w której zapadł najkorzystniejszy wyrok. Decyzja sędziego angielskiego jest uzależniona od tego, czy wcześniej został wydany wyrok w podobnej sprawie przez sąd tej samej lub wyższej instancji. Jeżeli wyrok nie został wydany, sędzia może wydać wyrok, jaki uzna za słuszny, w ten sposób tworząc nową normę prawną. Natomiast polski prawnik opiera się na ogólnie uznanej wykładni przepisu

prawnego, czyli szuka normy, którą da się zastosować do danego zachowania. Zatem szuka takich przepisów zawierających normy prawne, które będą najkorzystniejsze dla jego klienta, bądź – w przypadku sądu wydającego wyrok – ideałem jest wydanie wyroku sprawiedliwego w świetle norm obowiązujących w danym państwie. Wyrok wydany w polskim sądzie, w przeciwieństwie do precedensu sądu angielskiego, nie ma charakteru normotwórczego, a jest jedynie wynikiem zastosowania normy prawnej zawartej w przepisach.

Z językoznawczego punktu widzenia jest to przekład intralingwalny, czyli dostosowanie tekstu sformułowanego w języku źródłowym do potrzeb odbiorcy (sądu, stron postępowania itd.). Tłumacze, podobnie jak prawnicy, chcąc dokonać przekładu tekstu z języka źródłowego na język docelowy, muszą najpierw dokonać analizy tekstu, by wydobyć jego właściwe znaczenie (przekład intralingwalny), a dopiero później dokonują przekładu interlingwalnego, odkodowanego znaczenia.

Istnieje wiele typologii wykładni prawa jak i wiele technik przekładu. W przypadku wykładni bierze się najczęściej pod uwagę albo kto dokonuje wykładni, albo w jaki sposób jest ona dokonywana. Porównując wykładnię normy prawnej ze strategiami tłumaczeniowymi, należy wziąć pod uwagę raczej sposób jej dokonywania. Należy zaznaczyć, że różne typy wykładni zazębiają się i nie wykluczają wzajemnie. W niniejszym artykule zostaną omówione następujące rodzaje wykładni:

- językowa,
- systemowa,
- funkcjonalna,
- porównawcza,
- literalna,
- rozszerzająca oraz
- zwężająca.

Wykładnia językowa nazywana jest również wykładnią językowo-logiczną. Prawnicy, chcąc użyć tego typu wykładni do interpretacji przepisów prawnych, muszą zastosować reguły znaczeniowe (semantyczne) i konstrukcyjne (syntaktyczne, stylistyczne) języka prawnego i naturalnego. Ponadto stosuje się reguły logiki formalnej i specyficzne reguły logiki prawniczej. Reguły logiki formalnej nazywane są inaczej regułami quasi-logicznymi. Termin ten dotyczy stosowania w wykładni tzw. reguł interferencyjnych, oznaczających, że jeżeli coś jest nieustalone, to stosuje się to w drodze analogii z innym przepisem dotyczącym kwestii podobnych. Typowym przykładem tego rodzaju wykładni jest wykładnia anglosaska opisana powyżej.

Przyjrzyjmy się teraz, w jaki sposób powyższa zasada prawna znajduje odzwierciedlenie w teorii i praktyce przekładu. Wszystkie teorie przekładu specjalistycznego są zgodne co do tego, że tłumaczenie powinno być wierne. Wierność przekładu jest rozumiana w różny sposób. Można wyróżnić wierność znaczenia, czyli inaczej mówiąc przekład dokonany z zastosowaniem reguł odpowiedniości semantycznych. Jest to stosowanie powszechnie znanej zasady, wprowadzonej przez św. Hieronima, który twierdził, że należy tłumaczyć „nie słowa na słowa lecz treść na treść”¹. Ponadto w przypadku tłumaczenia prawniczego zaleca się, zwłaszcza w przypadku przekładu aktów normatywnych, stosowanie reguł syntaktycznych i stylistycznych. Jest to konieczne, by tekst docelowy był wyrażony w tym samym rejestrze, co tekst źródłowy. Na przykład tłumacząc akty normatywne Unii Europejskiej, zaleca się stosowanie rejestru charakterystycznego dla aktów normatywnych języka docelowego. Dotyczy to w szczególności sposobów wyrażania modalności deontycznej (nakazu, zakazu i przyzwolenia) w tekstach ustawowych (zob. Kierzkowska 2002; Kielar i Miler 1993).

Odwołajmy się do przykładu. W języku polskim nakaz może być wyrażony za pomocą różnych środków leksykalnych i gramatycznych (tryb oznajmujący czasu teraźniejszego, tryb oznajmujący czasu przyszłego, czasowniki modalne *musieć*, *powinien* czy wyrażenia *jest obowiązany*, *jest zobowiązany*, *należy* itd.). W języku angielskim do najczęściej występujących środków leksykalnych należą czasowniki modalne *shall* i *must*, a w języku węgierskim przymiotnik *köteles*. Zatem wykładnik modalności deontycznej *powinien* zawarty w przepisie „A powinien złożyć pozew w terminie 7 dni” należałoby przetłumaczyć jako *shall*, a na język węgierski jako *köteles*, a nie np. *should* czy też *kell*. Zgodnie z zasadami przekładu tekstów sformułowanych w języku specjalistycznym stosuje się w miarę możliwości regułę zachowania rejestru tłumaczenia charakterystycznego dla systemu prawnego języka docelowego.

Drugim rodzajem wykładni stosowanej przez prawników jest **wykładnia systemowa**. W wyniku zastosowania tego rodzaju interpretacji dokonuje się ustalenia rzeczywistego znaczenia normy prawnej zawartej w przepisach ze względu na usytuowanie przepisu w systematyce wewnętrznej aktu normatywnego, a nawet w całej gałęzi prawa. Przy wykładni systemowej konieczne jest wzięcie pod uwagę tego, że miejsce, w jakim znajduje się przepis wewnątrz aktu normatywnego, zostało w sposób świadomy wybrane przez ustawodawcę. Poprzez umieszczenie przepisu w części ogólnej bądź szczególnej aktu normatywnego tworzony jest kontekst wynikający z makrostruk-

¹ *Non verbum e verbo, sed sensum exprimere senso.*

tury tegoż tekstu prawniczego. Kontekst ten w sposób bardzo wyraźny oddziałuje na znaczenie terminów i sformułowań zawartych w normie prawnej. Również tłumacz, który dokonuje przekładu tekstu sformułowanego w języku prawnym lub prawniczym, musi uwzględnić kontekst, by móc w sposób właściwy dobrać ekwiwalenty tłumaczeniowe. Struktura powierzchniowa tekstu bardzo często nie zawiera wystarczająco precyzyjnych informacji i dlatego bez analizy kontekstu, w jakim znajduje się tekst (tekst jest rozumiany tutaj jako przynajmniej jedno zdanie proste), niemal niemożliwe jest dokonanie poprawnego tłumaczenia, np.

Art. 17. §1. Jeżeli do dokonania czynności prawnej przez spółkę, ustawa wymaga uchwały zgromadzenia wspólników albo walnego zgromadzenia bądź rady nadzorczej, czynność prawna dokonana bez wymaganej uchwały jest nieważna.

(Dział III Spółki kapitałowe)

Sec. 17. Para. 1. Where under the law, a legal act which is to be performed by a company requires a resolution of the shareholders' meeting or the general meeting or the supervisory board, such a legal act performed without the required resolution shall be null and void.

Usytuowanie art. 17 w dziale III dotyczącym spółek kapitałowych, jak również wymienienie organów charakterystycznych dla takich spółek (tj. zgromadzenia wspólników, walnego zgromadzenia i rady nadzorczej) informuje tłumacza, o jakiego rodzaju spółce jest w przepisie mowa. Dzięki temu tłumacz może wybrać jeden spośród dwóch ekwiwalentów *partnership* (odpowiednik polskiej *spółki osobowej*) lub *company* (odpowiednik *spółki kapitałowej*), czy też zastosować dwa terminy *partnership and company*, ponieważ język angielski nie dysponuje hiperonimem (odpowiednikiem terminu *spółka*, który zawierałby w sobie i *spółkę kapitałową* i *osobową*).

Trzecim rodzajem analizowanej przez nas wykładni jest **wykładnia funkcjonalna**, która niekiedy nazywana jest również przez doktrynę wykładnią celowościową. W wyniku zastosowania tej wykładni prawnicy próbują dokonać rekonstrukcji celów, jakie przyświecały prawodawcy przy tworzeniu konkretnej normy prawnej. Inaczej mówiąc, dokonuje się tutaj wnioskowania opartego na zasadach logiki, by określić domniemany zamiar ustawodawcy. I tak na przykład w wypadku dokonywania wykładni aktów normatywnych Unii Europejskiej sformułowanych w języku angielskim należy założyć, że ustawodawca unijny korzystał z języka angielskiego jako języka komunikacji, a nie odwoływał się do instytucji istniejących w systemie *common law* i *equity*. Zatem terminolo-

gia anglojęzycznych tekstów unijnych nie należy do zasobu terminologii opisującej angielską czy amerykańską rzeczywistość prawną, lecz jest osobnym zbiorem terminów odnoszących się do unijnej rzeczywistości prawnej opartej na prawie rzymskim i kodeksie Napoleona, czyli szeroko rozumianym prawie kontynentalnym. Dlatego też nie należy utożsamiać brytyjskich czy amerykańskich instytucji prawnych z instytucjami unijnymi. Należy przy tym wziąć pod uwagę polisemiczność terminów angielskich i wybrać znaczenie, które odnosi się do danej rzeczywistości prawnej. Wykładania funkcjonalna jest spójna z interpretacją tekstu źródłowego, jakiej dokonuje tłumacz tekstów prawniczych w oparciu o strategię tłumaczenia prawniczego Kierzkowskiej (2002: 74n). Kierzkowska dokonuje modyfikacji teorii skoposu Vermeera i teorii przekładu Gruczy. Opisuje ona skopos, czyli cel tłumaczenia na tarczy dyskursu, który składa się z ośmiu zadań tłumaczeniowych. Między innymi jednym z zadań jest określenie autora tekstu (dokładne sprecyzowanie, kim jest autor: instytucją, osobą prywatną itd.), następnie należy określić warunki tworzenia tekstu oraz jego funkcję, rozumianą jako cel przyświecający autorowi. Wykonawszy te dwa zadania, tłumacz może ustalić znaczenie referencyjne i pragmatyczne tekstu.

Wykładnia porównawcza jest czwartym rodzajem wykładni. Jest to typowa interpretacja normy prawnej dokonana poprzez porównanie jej z innymi, wcześniej zinterpretowanymi normami o podobnym znaczeniu. „W układzie synchronicznym porównuje się przepisy obowiązujące w różnych systemach prawa, a w układzie diachronicznym zestawia się obecnie obowiązujące przepisy z podobnymi przepisami niegdyś obowiązującymi (zob. Stawecki, Winczorek 2002: 162n). Technika ta jest często stosowana przez tłumaczy. Polega ona na porównywaniu tekstów paralelnych czy też podobnych pojęć w języku źródłowym i docelowym w celu ustalenia odpowiednich ekwiwalentów” (Kaczmarek, Matulewska, Wiatrowski 2007).

Można ponadto wyróżnić **wykładnię literalną**, nazywaną również wykładnią dosłowną. „Występuje ona wtedy, gdy spośród różnych znaczeń użytych za pomocą odmiennych wykładni wybierzemy to, które zostało ustalone dzięki zastosowaniu reguł znaczeniowych i konstrukcyjnych języka” (Stawecki, Winczorek 2002: 164).

W przekładzie natomiast mamy do czynienia z tłumaczeniem dosłownym (literalnym)², które bardzo często jest techniką nadużywaną. Tłumaczenie

---

² „Literal translation, also called word-for-word translation by CICERO (106-46 BC; ...), HORACE (65-8 BC) and virtually everyone thereafter, and METAPHRASE by JOHN DRYDEN (1631-1700; ...), is ideally the segmentation of the SL text into individual words and TL rendering of those word-segments one at the time. This ideal is often literally impossible” (Baker 2006: 125).

dosłowne to inaczej „a translation strategy where a translator produces a target text while retaining the formal features of the source text, but conforming generally to the grammar of the target language” (Delisle 1999: 154). Bardzo wielu tłumaczy zapomina jednak o tym, że dosłowność ma zastosowanie zarówno do formy tekstu, jak i jego znaczenia. Dlatego też tłumaczenie takie niekiedy jest zbyt bliskie oryginałowi, co prowadzi do tego, że tekst docelowy jest niezrozumiały dla odbiorcy przekładu.

Poniżej znajduje się przykład erraty z książki pt. *Sądownictwo amerykańskie w Konstytucji Stanów Zjednoczonych Ameryki*. Jest to tłumaczenie XXVII poprawki do konstytucji amerykańskiej³ w tłumaczeniu Wioletty Siedlińskiej:

„Żadne prawo zmieniające kompensacje dla służby senatorów i Reprezentantów nie będzie skuteczne, aż do czasu zwołania wyborów do Izby Reprezentantów”.

Powyższe tłumaczenie jest tłumaczeniem literalnym, przy którym nie zachowano zasady oddania treści, a położono nacisk na podobieństwo brzmieniowe terminów występujących w tekście. Według wskazówek zawartych powyżej poprawne tłumaczenie powinno brzmieć następująco:

Żadna ustawa zmieniająca wysokość wynagrodzenia za służbę wykonywaną przez senatorów i reprezentantów nie wejdzie w życie wcześniej niż po przeprowadzeniu wyborów do Izby Reprezentantów (które odbędą się po jej uchwaleniu).

Ponadto proces dokonywania wykładni literalnej jest zbliżony do analizy atomistycznej. Proces ten jest analizą tekstu, która „focuses on an isolated element taken from the source text”. Ponadto „Atomistic analysis involves the examination of entities smaller than the text, such as words, syntagms or sentences, as opposed to holistic analysis, which is less linguistic in nature” (Delisle 1999: 119).

Wykładnia rozszerzająca jest szóstym analizowanym przez nas rodzajem wykładni. Jest ona wynikiem zastosowania wykładni językowej oraz wykładni systemowej lub celowościowej. W wyniku dokonania wyżej wymienionych rodzajów wykładni otrzymujemy dwie (lub więcej) interpretacje aktu normatywnego i w oparciu o nie przyjmujemy najszersze możliwe znaczenie (zob.

---

³ „AMENDMENT XXVII (1992): No law varying the compensation for the service of Senators and Representatives shall take effect until an election of Representatives shall have intervened”.

Stawecki, Winczorek 2002: 165). W przekładzie można natomiast wyróżnić analizę holistyczną i strategię nazywaną eksplicytacją⁴. Analiza holistyczna uwzględnia elementy językowe, stylistyczne, terminologiczne oraz kulturowe danego tekstu źródłowego (zob. Tomaszkiwicz 2004: 41 i n., 96) i funkcję komunikacyjną tekstu, czyli znaczenie referencyjne, pragmatyczne, a czasami także interlingwalne. Bardzo często jest to zastosowanie tzw. generalizacji (uogólnienia), czyli użycie terminu odnoszącego się do szerszego desygnatu. Eksplicytacja natomiast jest wynikiem zawarcia w tekście docelowym informacji semantycznej, która nie jest zawarta w strukturze powierzchniowej tekstu źródłowego, niemniej jednak jest wyrażona w sposób implicytny i wynika z kontekstu kognitywnego. Ma ona najczęściej na celu zapewnienie większej zrozumiałości i jasności tekstu przekładu, np. ze względu na różnice kulturowe bądź różnice w rzeczywistości prawnej języka źródłowego i języka docelowego, które muszą być objaśnione czytelnikowi przekładu nieznanemu realiom języka oryginału.

Oto przykład tłumaczenia z wykorzystaniem wykładni rozszerzającej:

– *hipoteka* – *mortgage* (mimo że w systemie brytyjskim *mortgage* służy do obciążania ruchomości i nieruchomości, czyli jest odpowiednikiem polskich terminów *zastaw* i *hipoteka*),

– *partnership* – *spółka*,

– *company* – *spółka*,

– *equity* – system prawa stosowany w Wielkiej Brytanii i Ameryce oparty na zasadzie słuszności.

Nieuzasadniona eksplicytacja jest nazywana dodaniem informacji, o ile nie znajduje uzasadnienia w tekście źródłowym – jest nonsensem tłumaczeniowym, nazywanym niekiedy ironicznie radosną twórczością tłumacza. Natomiast jeżeli znajduje tylko częściowe odzwierciedlenie w tekście, nazywana jest nadinterpretacją lub nadtłumaczeniem. Chodzi tu o przypadek, gdy eksplicytnie zostają wyrażone elementy tekstu źródłowego, które powinny zostać wyrażone w tekście docelowym w sposób implicytny.

---

⁴ „The concept of explicitation was first introduced by Vinay and Darbelnet (1958), in whose glossary of translation techniques explicitation is defined as ‘the process of introducing information into the target language which is present only implicitly in the source language, but which can be derived from the context or the situation’ (Baker 2006: 80).

Przykład 1. (*Council Regulation (EC) no 1346/2000 of 29 May 2000 on insolvency proceedings*)

W art. 7 ust. 1 w polskim tłumaczeniu zamieszczono **uzasadnione prawa zbywcy** dla angielskiego terminu *the seller's rights* (franc. *les droits du vendeur*) zamiast *prawa zbywcy*. Dodanie przez tłumacza przymiotnika **uzasadnione** pociąga za sobą zmianę znaczenia, ponieważ można zinterpretować **uzasadnione prawa zbywcy** jako uprawnienie sądu do weryfikacji tych praw. Tak więc w tym miejscu tłumacz pozwolił sobie na całkowitą zmianę znaczenia.

Przykład 2. (*Council Regulation (EC) no 1346/2000 of 29 May 2000 on insolvency proceedings*)

W art. 4 ust. 2. lit b) angielski termin *the treatment of assets acquired by or devolving on the debtor after the opening of the insolvency proceedings* powinien zostać przetłumaczony jako *sposób postępowania z majątkiem nabytym przez dłużnika po wszczęciu postępowania upadłościowego*, podobnie jak to widnieje w wersji francuskiej (*le sort des biens acquis par le débiteur après l'ouverture de la procédure d'insolvabilité*). Zamiast tego w tłumaczeniu UKIE została dodana informacja, w wyniku czego czytamy: *postępowanie z aktywami nabytymi przez lub przekazanymi zakładowi ubezpieczeń po otwarciu postępowania upadłościowego*. Ani w wersji angielskiej, ani francuskiej nie ma jakiegokolwiek informacji na temat zakładu ubezpieczeń. Po raz kolejny zatem mamy do czynienia z nieuzasadnionym dodaniem informacji przez tłumacza i zmianą znaczenia.

Ostatnim omawianym rodzajem wykładni jest **wykładnia zwężająca**. Wykładnia ta powstaje w podobny sposób jak wykładnia rozszerzająca. Jedyne różnica polega na tym, że w wyniku zastosowania różnych rodzajów wykładni przyjmuje się taką interpretację normy, która jest węższa znaczeniowo, niż wynikałoby to z interpretacji literalnej (zob. Stawecki, Winczorek 2002: 165). W przykładzie stosuje się tzw. *implicytność* czyli zawężenie informacji w tekście docelowym, które jest wynikiem tzw. ekonomii dyskursywnej i które jest uzasadnione kontekstem komunikacyjnym i sytuacyjnym⁵. Dla przykładu:

---

⁵ „A translation procedure intended to increase the economy of the target text and achieved by not explicitly rendering elements of information from the source text in the target text when they are evident from the context or the described situation and can be readily inferred by the speakers of the target language” (Delisle 1999: 145).

- *lease* – *dzierżawa* (mimo że brytyjski termin *lease* jest odpowiednikiem polskich terminów *najem* i *dzierżawa*),
- *claim* – *pozew*, *roszczenie*, *wierzytelność*,
- *glass* – *szklanka*, *kieliszek*, *szkło*,
- *assets* – *aktywa*, *składniki majątku*, *składniki masy upadłości*,
- *spółka* – *partnership* lub *company*.

Nieuzasadniona implikacja prowadzi do powstania tzw. straty (zob. Tomaszewicz 2004: 91). Mamy z nią do czynienia, gdy w tłumaczeniu stosuje się ekwiwalent nieoddający wszystkich cech stylistycznych i semantycznych zawartych w tekście wyjściowym lub też jeżeli mamy do czynienia z pominięciem fragmentu tekstu niosącego istotną znaczeniowo informację.

Przykład 3. (*Council Regulation (EC) no 1346/2000 of 29 May 2000 on insolvency proceedings*)

W art. 2 lit. e) w trakcie przekładu angielskiego terminu *any court empowered* (franc. *toute juridiction compétente*) tłumacz opuścił słowo *any*. Tak więc w tłumaczeniu na język polski czytamy zamiast *każdego sądu właściwego* – *sądu właściwego*.

Przykład 4. (*Council Regulation (EC) no 1346/2000 of 29 May 2000 on insolvency proceedings*)

W art. 4 lit. i) w polskim tłumaczeniu zabrakło słowa *zaspokojenia*, w konsekwencji czego zamiast *kolejność zaspokojenia wierzytelności* jest *kolejność roszczeń*, zwrot pozwalający na różną wykładnię, np. kolejność powstawania roszczeń itp.

Porównując reguły stosowane przy językowej wykładni prawa z zasadami przekładu prawnego, stwierdziliśmy wiele różnic. Jedną z reguł wykładni językowej mówi o tym, że do tekstu przypisu niczego nie wolno dodawać ani niczego odejmować, to znaczy nie można dodawać słów, znaków interpunkcyjnych itp. (por. Stawecki, Winczorek 2002: 167). Zasady przekładu zezwalają na stosowanie wielu zmian w tekście, jeżeli w języku docelowym brak jest ekwiwalentu o takim samym zakresie znaczeniowym lub brak ekwiwalentu zalecanego przez ciała normotwórcze. W takim wypadku w tekście można umieścić:

- zapożyczenia z języka źródłowego uzupełnionego o wyjaśnienie, jeśli zapożyczenie to nie weszło wcześniej na stałe do języka docelowego,
- kalki językowe uzupełnione o wyjaśnienie, jeśli kalka ta nie weszła wcześniej na stałe do języka docelowego,

- ekwiwalent opisowy nawiązujący do podobnego pojęcia o charakterze ponadkulturowym,
- ekwiwalent opisowy nawiązujący do podobnego pojęcia znanego w kulturze języka docelowego,
- uwagi tłumacza wyjaśniające wybrany ekwiwalent,
- wyrażenie podkreślające w języku docelowym stały związek treści tłumaczenia z kulturą języka źródłowego (por. Kierzkowska 2005: 93–95).

Jedną z reguł interpretacji językowej wskazuje, że zwrotom języka prawnego nie należy, bez wyraźnego powodu, nadawać innego znaczenia niż to, które zwroty owe mają na gruncie języka naturalnego. Kolejna reguła interpretacji językowej mówi, że jeżeli w danym akcie normatywnym użyty jest specyficzny zwrot (termin) języka prawnego, należy go rozumieć zgodnie ze znaczeniem nadanym mu w tym języku (Stawecki, Winczorek 2002: 167). Zasadą w tłumaczeniu prawnym jest zachowywanie związku treści tłumaczenia z systemem prawnym języka źródłowego. Reguła ta ma zastosowanie jedynie do terminologii prawnej, ponieważ „tylko terminy przetransponowane na grunt języka obcego systemu prawnego mają prawo nosić »znamiona obcości«, uzasadnione nieprzystosowalnością samych systemów. Natomiast zasada ta żadną miarą nie może być stosowana na poziomie całego tekstu i rozumiana jako zalecenie np. kalkowania frazeologizmów” (por. Kierzkowska 2005: 95). Nadmienmy tu natomiast, że kalkowanie frazeologizmów w niektórych przypadkach może być właściwym i prawidłowym sposobem na uzyskiwanie ekwiwalencji translatywnej.

W interpretacji językowej zwraca się też uwagę, że zwroty (terminy) homofoniczne użyte w tekście aktu normatywnego należy rozumieć jednolicie, to znaczy nadawać im takie samo znaczenie, natomiast zwrotów (terminów) brzmiących odmiennie nie należy rozumieć jednolicie, lecz odmiennie (Stawecki, Winczorek, 2002: 167). Jest to natomiast ideał, który w ustawie nie zawsze jest osiągnięty, np. słowo tak podstawowe jak *dowód* w k.p.c. występuje w pięciu znaczeniach, a *kurator* w cywilistyce jest używany w siedemnastu znaczeniach. Tutaj zalecenie dla tłumacza jest w zasadzie identyczne i nakazuje stosowanie jednego ekwiwalentu translatywnego dla określenia tego samego pojęcia w całym tekście przekładu oraz stosowanie różnych ekwiwalentów dla różniących się od siebie pojęć w tym samym tekście przekładu (por. Kierzkowska 2005: 89 i n.).

Literatura

- Baker, M., 2006, *Tranlation and Conflict. A Narrative Account*, London–New York.
- Bańczerowski, J., Pogonowski, J., Zgółka, T., 1982, *Wstęp do językoznawstwa*, Poznań.
- Delisle, J. (et al., ed.), 1999, *Translation Terminology*, Amsterdam–Philadelphia.
- Grzegorzczkowska, R., 2001, *Wprowadzenie do semantyki językoznawczej*, Warszawa.
- Jędrzejko, E., 1987, *Semantyka i składnia polskich czasowników deontycznych*, Wrocław.
- Jędrzejko, E., 1988, „O tzw. wewnętrznej i zewnętrznej konieczności i jej podstawowych wykładnikach leksykalnych”, *Polonica* 13, s. 17–27.
- Joseph, J. E., 1995, „Indeterminacy, Translation and the Law”, [w:] *Translation and the Law*, Morris, M. (red.), Amsterdam–Philadelphia, s. 13–36.
- Kaczmarek, K., Matulewska, A., Wiatrowski, P., 2007, „Translacyjne aspekty wyrażania nakazu w polskich, angielskich i węgierskich aktach normatywnych”, *Scripta Neophilologica Posnaniensia*, Poznań 2007 (przyjęte do druku).
- Kiefer, F., 1999, „Modality”, [w:] *Concise Encyclopedia of Grammatical Categories*, Brown, K., Miller, J., Asher, R. E. (red.), Amsterdam.
- Kielar, B. Z., Miler, J., 1993, „Through the Looking Glass of Translation – the Verb Phrases of the Statutory Clauses in Kodeks Handlowy and Their English Renditions”, *International Forum of Legal Translation 1992. Proceedings*, Warszawa, s. 41–53.
- Kierzkowska, D. (red.), 2005, *Kodeks Tłumacza Przysięgłego z komentarzem*, Warszawa.
- Kierzkowska, D., 2002, *Tłumaczenie prawnicze*, Warszawa.
- Lyons, J., 1989, *Semantyka* 1–2, Warszawa.
- Palmer, F. R., 1999, „Mood and Modality: Basic Principles”, [w:] *Concise Encyclopedia of Grammatical Categories*, Brown, K., Miller, J., Asher, R. E. (red.), Amsterdam.
- Radwański, Z., 2005, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa.
- Rytel, D., 1982, *Leksykalne środki wyrażania modalności w języku czeskim i polskim*, Wrocław.
- Sczaniecki, M., 1985, *Powszechna historia państwa i prawa*, Warszawa.
- Stawecki, T., Winczorek, P., 2002, *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa.
- Vermeer, Hans J., 2001, „Skopos and Commission in Translational Action”,

[w:] *The Translation Studies Reader*, Venuti, L., Baker, M. (red.), London–New York, s. 221–232.

Wronkowska, S., Zieliński, M., 1997, *Zasady techniki prawodawczej*, Warszawa.

Wronkowska, S., Zieliński M., 1993, *Problemy i zasady redagowania tekstów prawnych*, Warszawa.

Wróbel, H., 1991, „O modalności”, *Język Polski* 3–5, s. 260–270.

Wróblewski, B., 1948, *Język prawny i prawniczy*, Kraków.

Zieliński, M., 2002, *Wykładnia prawa. Zasady. Reguły. Wskazówki*, Warszawa.

Legal construction versus legal translation

(summary)

The authors discuss the problems connected with the construction of legal texts done by translators and lawyers. First, the methods of the construction of statutory instruments used by Polish lawyers are discussed and compared with translation strategies. Both lawyers and translators must apply intralingual translation for different purposes. Lawyers do it in order to apply the law in practice, and translators do it in order to perform interlingual translation. Next, the following legal interpretation methods are touched upon: (i) linguistic construction, (ii) system construction, (iii) functional construction, (iv) comparative construction, (v) literal construction, (vi) expansion and (vii) restriction. They are compared with respective translation methods: (i) linguistic analysis, (ii) context-based analysis, (iii) Kierzkowska's legal translation strategy based on the skopos theory of Vermeer, (iv) comparison of parallel texts, (v) literal or word-for-word translation, (vi) explicitation, and finally (vii) implicitation. Moreover, the authors point out that the unnecessary application of some of those translation strategies and methods may lead to the undesirable side effects such as information loss, information addition, mistranslation, etc. Furthermore, the methods of providing equivalence based on the construction of legal texts for the purpose of interlingual translation are given to stress the differences between intralingual and interlingual translation.